

"שבע יפול צדיק, וקם"

מאמר חינוכי בענין גירוש התושבים מגוש קטיף*

כל מה שנעשה לעם ישראל איננו במקרה, אלא הכל בהשגחה עליונה ("גבורות השם" למהר"ל, פרק ע"ב). ועלינו לשאול את עצמנו כיצד אירע לנו אותו אסון מזעזע [אתמול] שנעקרו בכח אכזרי למעלה מאלף וחמש מאות משפחות ממקום מגוריהם, ונפוצו לפיזור לסבול גלות וייסורי עוני? ברור הוא כי "משפטי ה' אמת, צדקו יחדיו" (תהלים יט, י). כל בן תורה צריך לברר לעצמו, מה הם הלימודים שה' רוצה שנקבל מפרשה עגומה זו.

יש בדבר זה חילול השם נורא. והרי מאות אלפי אנשים התפללו בכל כוחם למען ביטול גזירה רעה של "ההתנתקות". ביום ה' אב (שנה זו) התאספו קרוב לשלש מאות אלף איש ואשה. (מספר זה הוא הערכת עתון "הצופה" כי הרבה מהם לא הגיעו ל"כותל המערבי", מחמת פקקי התנועה, כמו שדיווחו שאר העיתונים). הם זעקו אל ה' בכל ליבם. וזה בנוסף לתפילותיהם של המתנחלים, "גבורי כח עושי דברו" שקדשו שם שמים משך שנים בעומדם חזקי רוח ואמיצי לב מול ששת אלפים פצמרי"ם נוראים שהמטיר אויב משך שנים ארוכות. וגם דמעותיהם של צדיקים אלו לא נענו. ועלינו לחפש איפוא, כיצד נהיה הדבר הנורא הזה, שכל כך הרבה אנשים חזרו בתשובה, והאמינו בבטחון גמור בה'; ובכל זאת נחלו אכזבה מרה. וגם עלינו לענות כאן על בעיה נוספת. כיצד אירע דבר כי כמה גדולי הדור וצדיקים מפורסמים הבטיחו שהגזירה לא תתממש, ודבריהם לא נתקיימו. והרי "צדיק מושל יראת אלהים, מי מושל בי?" (עיי' מועד קטן דף טז ע"ב), והוא ענין "צדיק גוזר והקב"ה מקיים". ובעוד מקום אמרו: "הקב"ה גוזר גזירה, ומבטלה בשבילו" (בבא מציעא פה ע"א).

עלינו להכין מזור לשאלה קשה זו. ונאסוף כאן שבעה טובי טעם, ממקורות נאמנים. ואח"כ נציע חטא מסויים (אף ללא הבאת מקור). ונסיים במענה "לאן פנינו מועדות?"

א. עונש מסויים זה מפורט בדברי חז"ל.

"תני רשב"י: אם ראית עיירות נתלשות ממקומן בארץ ישראל, דע שלא החזיקו בשכר סופרים ובשכר משנים, שנאמר 'על מה אבדה ארץ? ויאמר ה' על עזבם את תורתי'" עכ"ל (מדרש איכה רבה, פתיחה ב).

*נכתב למחרת הגירוש הנורא של יהודי גוש קטיף, שנת תשס"ה. מאמר זה פורסם במקומות רבים.

ע"פ הנאמר בבבא מציעא (פה ע"ב) ברור הדבר שלא מדובר על חטא פרטי של אנשי אותו המקום, אלא חטא של כלל הציבור הישראלי. וכמו בעונש על זנות "אנדלרמוסיא באה לעולם והורגת טובים ורעים" (בראשית רבה כו, ה) כלומר מקדימים להעניש "את הטובים" עוד לפני הרשעים. וכן הוא ביחזקאל (כא, ח), נענשים הטובים לפני הרשעים.

אמנם יהיו שישאלו, כלום חסרה היום תורה בישראל? תראה כמה ישיבות, וכמה "כוללים" וכמה "חדרים" וכו'. אמנם, לפי מהר"ל (סוף "דרשה על התורה", שבסוף ספר "באר הגולה") אין לנו לשמוח כל כך במצבנו. כידוע בשם הגר"א (על מגילה ג. מבטלים תלמוד תורה מפני מקרא מגילה), וכך הוא ב"פלא יועץ" (ערך: תהלים) ביטול ברמה איכותית של הלימוד, הוא קשה כמו הביטול בכמות הלימוד; ולכן נחשב גם הוא לביטול תורה. מהר"ל שם גוער במבטלים מלימוד מקרא ומשנה. וגם הגר"א (כמובא ע"י בניו בהקדמתם לביאורו לשו"ע או"ח) נזף בבעלי פלפולים המזניחים את הלימוד ביושר, וגם התנגד למזניחים לימוד המקרא והמשנה. ועל הכל, הגר"א (בביאורו לתיקו"ז, דף 4) מותח ביקורת על הלומדים סוגיות השי"ס בלי ברור "הלכה למעשה" בכל פרט ופרט. ובדברים אלו וכיו"ב דורנו חלוש. וחז"ל הדגישו מעלת "אסוקי שמעתא אליבא דהלכתא" (סוטה כא ע"א). והנה לשון מהר"ל:

"ועל יעלה על דעתך שהאדם הוא נחשב 'בעל תורה' בשביל שאם יש לפניו משנה או גמרא שיכול לפלפל ולישא וליתן, להקשות ולעקור הרים. אל תאמר כי זה 'בעל תורה', שהרי אין התורה עמו [ידיעת דברי חז"ל עצמם, בבקיאאות וצלילות]. רק [תאמר] שהוא חכם ויודע לפלפל" ("נתיבות עולם", תורה, סוף פרק ה, עמ' כו).

ויש הרבה מה לתקן בדורנו כדי שלא ניכשל ב"ביטול תורה" באיכות. לא כאן המקום להרחיב, עיין "אוצרות המוסר" (תחילת ח"ב, פרקי לימוד תורה) שם הרחבנו. ועל זה נאמר "על עזבם את תורתך".

זה ברור שחז"ל הבטיחו לנו "סגולה" של "השכם והערב עליהם לבית המדרש והם כלים מאליהם" (גיטין ז ע"א) וזה מפורש במדרש תהלים, מזמור ל"ה. ואם בפעם הזאת לא נענו תפילותינו, עלינו לעשות בדק בית אם קיימנו כראוי הלכות תלמוד תורה כראוי.

ב. רמח"ל ביאר הרבה בנושא של "צדיק ורע לו". נביא כאן ממנו שלשה נימוקים (ויש לו עוד). הפשוט ביותר הוא ענין כדי לבדוק מדת אמונתו של הסובל. וכך דבריו ב"דעת תבונות" (פסקא קכד; עמ' קד"קה):

"אלא עיקר הנסיון הנולד מהסתיר האדון את פניו הוא וכו' [כיצד] מסבב עולמו בסיבות עמוקות ועצות מרחוק, המראים לכאורה ח"ו

היפך [ההשגחה]. כי פעם יראה כאילו הכל במקרה, הכל כאשר לכל. ופעם כי נבנו עושי רשעה, ולא מצאו כל אנשי חיל עובדי ה' שר וטרחם ועמלם. כמה צועקים ואינם נענים, וכל שאר הענינים אשר הניח ה' לנסות בם את ליבות בני אדם. וכו' כי זה הוא נסיון, לראות היעמדו בני אדם באמונתם ולא תמוש מלבבם היתד התקועה, לאמר ודאי 'אל אמונה ואין עוול', אע"פ שאין אנו מבינים דרכיו. ועל זה נאמר 'וצדיק באמונתו יחיה'" (חבקוק ב, ד) עכ"ל.

וחזר רמח"ל על כך (שם, פסקא קע; עמ' קצב):

"והנה זה עשוי כדי לתת שכר טוב יותר לצדיקים המתחזקים באמונתם. כי אי אפשר לשום אדם לעמוד על בוריים של הדברים שהקב"ה עושה עמו וכו'. עד שהלב סוער מאד ברוב מחשבותיו ושרעפיו בקרבו. אבל מי שהוא נאמן לה', צריך שיתקע יתד אמונתו חזק בל ימוט, לדעת שכל מעשי ה', יהיה באיזה דרך שיהיה, ישר ונאמן הוא ודאי, ואין עוולה ח"ו. ולא כרשעים שהיו אומרים 'לא יתכן דרך ה'" (יחזקאל יח, כה) וכו'. ואז ייקרא [אותו האדם] 'תמים' ממש" עכ"ל.

והנה גם המלבי"ם פירש כך על פסוק בתהלים (יא, ה) "ה' בהיכל קדשו, ה' בשמים כסאו, עיניו יחזו, עפעפיו יבחנו בני אדם". ויש לשאול מדוע הפסוק הכפיל לומר "עיניו", וגם "עפעפיו"? וענה המלבי"ם כי עפעפיים הם השמורות המכסות את גלגל העין, כלומר המסתירים את הראייה. זו לשונו:

"העפעפים הם הסוגרים את העיניים, והוא ציון אל סילוק ההשגחה (כביכול) שאז דומה כי עיניו סגורות ע"י העפעפים לבל יראה את הנעשה בארץ. כי ע"י זה 'יבחנו בני אדם', ויצא לאור מעשה הצדיקים, אם עובדים לשם שמים, ו[גם] ע"י כן מלא לב הרשעים לעשות רע".

ג. עוד ביאר רמח"ל כי יש והצדיקים נתפסים בעון הדור, וע"י סבלם הם מכפרים על חטאי הדור. וז"ל ב"דרך השם" (ח"ב פרק ג, פסקא ח) "ואמנם ע"פ שרש זה נסדר שיגיעו צרות ויסורים לאיש צדיק, ויהיה זה לכפרת דורו. והנה מחיוב הצדיק ההוא לקבל באהבה היסורים שיזדמנו לו לתועלת דורו וכו'. ובמעשה זה מטיב לדורו שמכפר עליו, והוא עצמו מתעלה עילוי גדול" (ומקורו בזהר ח"ג דף ריח ע"ב, ומצאנו כך בבבא מציעא פה ע"א). ואל יתמה אדם, "כלום אנשים אלו הם בדרגא שייחשבו כצדיקי הדור?" כי מעלת האדם, לטובה ולרעה, נעלמה מעיני הבריות, כמפורסם בכל המדרשים.

[והמושג הנ"ל הובא גם ע"י מהר"ל, בפירושו על אבות, פרק חמשי, י' נסיונות של אברהם (עמ' רכב, טור שמאל)].

ד. עוד ביאר רמח"ל כי בנוסף להנהגה של "שכר ועונש" על מעשים טובים ורעים, יש להקב"ה הנהגה בה רוצה לבער את כל הרע מן העולם. אי לכך הוא מרשה לרע "להשתולל" ולפרוץ פרצות גדולות, כדי שע"י כך יתברר אח"כ מעלת ה"טוב" המוחלט. שרש דבר זה נמצא בזוהר (ח"ב דף קפד ע"א, ובדומה לזה פסוק של מיכה ז, ח ובילקוט שמעוני, שם) כיצד אין האור ניכר אלא מתוך החושך. וע"י כל מהלך ההיסטוריה של מזימות הרשעים ונכליהם, יתברר יחוד הבורא לבסוף בעת חיסולם של בעלי רשע ("דעת תבונות", סוף פסקא לח, עמ' כ'). והאריך בזה רמח"ל במקום אחר (שם, פסקא קסו, עמ' קפה) זו לשונו:

"ומטעם זה, כל עוד יתעלם ויסתיר פניו האדון ב"ה, ויניח לרע להתגבר עד הגבול האחרון שאפשר לו להתגבר, דהיינו עד חורבן העולם ולא "עד" בכלל, הנה זה יהיה טעם יותר להיגלות ולהיראות אח"כ אמיתת יחודו ית', בתקנו את הקלקולים ההם בעת שליטתו, והאור ניכר מתוך החושך" עכ"ל.

והמשיך שם (בעמ' קפ"קפז):

"וכל זמן תגבורת הרע, הנה גם הטובים יצטרכו לעמוד תחת עונו הרע, לא מפני שהדין [של שכר ועונש] כך, אלא שהשעה צריכה לכך. כי על כל פנים, אח"כ יקבלו שכר שלם כשיחזור הטוב ויגלה וישלוט, כפי הרעה שסבלו מתחילה, כמו שכתוב 'שמחנו כימות עינינו, שנות ראינו רעה' (תהלים צ, טו). 'ולכן המשכיל בעת ההיא ידום, כי עת רעה היא' (עמוס ה, יג) וכו'. כי אדרבא, אנשי רע יצליחו, והשעה תשחק להם, והישרים מעונים ונדכאים. וכמ"ש 'בעקבות משיחא חוצפא יסגי וכו' 'ותהי האמת נעדרת' (ישעיה נט, טו) עכ"ל.

הרי לנו ללמוד מדבריו שהמצב האיום שבזמננו, לא בא כהפתעה. עוד הודיעו לנו על כך מראש. ולדוגמא, כאשר האדם עובר ניתוח רפואי, ובימים ראשונים של ההתאוששות הוא מרגיש חלש ורע ביותר, מנחם אותו הרופא, "הרי הודעתך על כך מראש. כי כך היא דרך ההחלמה". ולכן אין החולה מתקצף ומתאכזב, כי הכל בתכנית.

ה. כיון שהזכרנו בפסקא הקודמת היסורין והתלאות שהם מנת חלקם של ישראל בתקופה שלפני גאולתם, נביא כאן דברי מהר"ל על "ההעדר הקודם להויה" (ספר "גבורות השם", פרק יח). דבריו מבוססים על המדרש (קהלת רבה ג, יד) כיצד ה' ברא מעשה בראשית, היה בונה עולמות ומחריבם, ונתבאר ע"י אריז"ל (תחילת "עץ חיים") על תהליך "שבירת הכלים" וייצורם באופן נעלה יותר. וזה חוזר בצורה היסטורית. ניתן לזה משל פשוט. כאשר האדם רוצה לקפוץ לגובה, הוא מקדים ומקפל ברכיו ואח"כ קופץ. ולמה?

כי כך יגיע למרחק. וכן כאשר ברצונו לדלג על גבי נהר צר, הוא פוסע לאחוריו כמה פסיעות ואח"כ רץ קדימה ודולג. ולמה לא יזנוק ממקום שעמד בתחילה? אלא כי כאשר נסוג אחור, מתוך ריצתו יגיע למרחק יתר. וכן הוא בהרבה דברים אחרים.

והנה לפנינו לשונו של מהר"ל שם: "וזה כי מלכות ישראל הקדושה שיש לה מדריגה אלוהית פנימית, היא צומחת מתוך מלכות בלתי קדושה" עכ"ל (גבורות השם, פרק יח). ולכן משבר וצער שיש בתקופתנו הם ממש צפויים מראש. והרבה האריך בזה מהר"ל בספרו "נצח ישראל" (פרק ל"ט על סמך הגמרא בסנהדרין צח ע"א). הרי לכן שלשה גדולי עולם (עולא, רבה ור' יוחנן) אמרו "ייתי ולא אחמיניה" (סנהדרין צח ע"ב) כי חששו שמא לא יעמדו בלחץ. ורק ר' יוסף שהיה מהמעמיקים בסודות התורה (חגיגה יג ע"א) אמר שהוא מוכן לשבת בצל של הדומן של חמורו של המשיח [ברור שהכל הוא לשון משל]. וכלשון רב נחמן "כל כי האי ריתחא לירתח עלן וליפרוקינן" (סנהדרין קה ע"א). למדנו מדברי חז"ל הקדושים שהצרות הללו הן אמנם נוראות. אבל גם למדנו מהם שיש בהם זרע ברכה של הגאולה הממששת ובאה!

הרעיון הנ"ל של הכרח "ההעדר הקודם להויה" מעודד אותנו. ולמדנו סיוע חשוב לזה מדברי רמח"ל ב"דעת תבונות" (פסקא נד, עמ' מה):

"שאיין לך מעשה קטן או גדול שאין תוכיות כוונתו ל[שם] תיקון השלם, וכענין שאמרו 'כל מאי דעבדין מן שמיא, לטב' (ברכות ס ע"ב). כי יודיע דרכיו הקב"ה לעתיד לבא לעיני כל ישראל, איך אפילו התוכחות והיסורין לא היו אלא הזמנות לטובה, והכנה ממש לברכה" עכ"ל.

והמשיך בזה רמח"ל (שם, פסקא קמו, עמ' קמה):

"ה' מסתיר עצתו הסתר גדול מאד, ואז נמצא העולם כמו עזוב" וכו' [ומביא דוגמא מן יעקב אבינו שהצטער כ"ב שנה על העדר בנו אהובו יוסף, ולא ידע כי ה' מכין אותו למלכות, כדי שיפרנס העולם וגם כל בית אביו, וגם יכין דרך שיוכלו ישראל לצאת ממצרים. וה' גער ביעקב על שהתלונן. עיין מדרש בראשית רבה סוף פ' צ"א]. "וזה בנה אב, שלכל עילוי שרוצה הקב"ה לתת לאדם או לעולם, הנה כל זמן הזדמן הטוב, אינו מזדמן ובא אלא מתוך עומק עצה נסתרת; ועל כן יקרה קודם לו צער" (עכ"ל רמח"ל).

ועוד אמר:

"ודבר זה ייראה בבירור למי שישים לב אל כל הנולד בעולם, שנמצא שלא יולד דבר לא לטובה ולא לרעה, שלא יימשך ממנו תועלת וטוב לעולם" (שם, פסקא קסח, עמ' קפח).

ו. כיון שהגענו לדבר על דרכי ה' בגאולת ישראל, והם בצורה נסתרת ובעקיפין, נבאר כי בזה מתקיימים הפסוקים על תכונת הקב"ה: "עם חסיד תתחסד וכו' ועם עקש תתפתל" (תהלים יח, כו-ז). זאת אומרת הקב"ה נוהג עם הרשעים העקשים בצורה מפותלת של עצמם. "במדה שאדם מודד, בה מודדים לו" (מגילה יב ע"ב). הא כיצד?

הבה נתבונן ביציאת מצרים. משה הלך לפרעה, לצוות עליו לשלח את בני ישראל. וענה לו פרעה בחוצפא "לא ידעתי את ה'" ועוד הכביד עול על בני ישראל "לא תאסיפון לתת תבן לעם ללבון הלבנים וכו'. תכבד העבודה על האנשים" (שמות ה, פסוקים א-ב, ז, ט). לכאורה משה נכשל בשליחותו. לא רק שלא הוציא אותם, אלא הקשה על מצבם. ולכן בצאתו מארמון המלך, פגעו בו נציגי העם וטענו "ירא ה' עליכם וישפוט אשר הבאשתם את ריחנו וכו' לתת חרב בידם להרגנו" (שם פסוק כא). עד שגם משה הושפע מדבריהם והתמרמר לפני ה' "למה הריעות לעם הזה? וכו' ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך, הרע (ה' מנוקדת צירה) לעם הזה, והצל לא הצלת את עמך!" (שם פסוקים כב-כג). ומבואר שם ע"י חז"ל במדרש רבה, שה' העניש למשה על חוסר אמונתו. כי באמת כך דרכו של ה', להוליך שולל רשעים כמו פרעה. וזאת "משגיאי לגוים ויאבדם" (איוב יב, כג) וכמו "לפני שבר גאון" (משלי טז, יח). ה' נותן לרשע להתרברב, כדי שתהיה מפלתו נחרצת יותר. וכך פירשו טעם למאמר "כל המיצר לישראל נעשה ראש" (גיטין נו ע"ב). כדי שאח"כ תהיה תבוסתו עצומה יותר, מכאיבה יותר, נפילה מאיגרא רמה לבירא עמיקתא.

וכך מצאנו גם כן בעת שיצאו בני ישראל ממצרים. אחרי הסימנים המעודדים ביותר, של עמוד ענן לנחותם הדרך, ועמוד אש לילה (שמות יג, כא) והנה אח"כ חזרו לאחור! נצטוו משה, "דבר אל בני ישראל וישבו ויחנו לפני פי החירות וכו' לפני בעל צפון [אליל של המצרים] נכחו תחנו על הים. ואמר פרעה וכו' נבוכים הם בארץ, סגר עליהם המדבר" (שמות יד, ב-ג). מעשה הפכפך הוא זה, שבמקום לנסוע מזרחה לכיוון ארץ ישראל, חזרו על עקבותיהם לכיוון מצרים, מערבה? וזה גרם לפרעה לצהול בשמחה, ולטעות כאילו אליל מצרים הוא כל-יכול, ומנע את יציאתם של ישראל ממצרים (כדברי רש"י שם). וכן אנו יכולים לתאר לעצמנו מה רב מפח נפשם של בני ישראל עצמם. היה ניתן להבין בכך כאילו נכשל משה בהשתדלותו להוציא אותם. אבל התורה מלמדת אותנו כי להיפך, כל הנסיגה הערמומית היתה ע"פ תכניתו של ה'. כי בפסוק הבא כתוב "וחיזקתי את לב פרעה ורדף אחריהם". כלומר זו היתה תחבולה עמוקה כדי למשוך את פרעה וכל חילו לטבוע בים סוף. וכמאמר הפסוק "ואיכבדה בפרעה" ומפרש רש"י: "כשהקב"ה מתנקם ברשעים, שמו מתגדל ומתכבד כמ"ש 'והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי'" (יחזקאל לח, כג). והאריך בזה הגר"א, בביאורו ל"ספרא דצניעותא" (תחילת פרק ב). ולכן ישראל בעומדם מול גלי הים, נחשים ועקרבים מימינם ומשמאלם, והצורך מאחוריהם, נתפשו לייאוש וחשבו ליפול לים או לחזור למצרים (ירושלמי, תענית פ"ב ה"ה). עד שעודד אותם משה "התייצבו וראו את ישועת ה'!" (שמות יד, יג).

בקיצור, ה' מתנהג עם הסטרא אחרא וכל שלוחים שלו בדרך של עקיפין. "ועם עקש תתפתל". והמקובלים מלמדים כי כאשר הקב"ה ביקש להוציא נשמתו של דוד (טרם לידתו) מידי סטרא אחרא, נהג עמהם בערמומיות (אריז"ל, "שער הגלולים" עמ' קסב). והנה דבר פלא. מובא בזהר החדש (פרשת תרומה, מהד' מוסד הרב קוק, עמ' מב ע"א) כי חיה אחת יש ביער שכאשר היא נרדפת ע"י טורף, מפילה את עצמה ארצה ומציגה עצמה "מתה", ואז אויבה מניחה והולך לו. ובדומה לכך בנפילת אפיים (אחרי תפילת י"ח) האדם מדמה עצמו כ"עבר מן העולם", וכך המקטרג עוזבו. הרי הצגה של מרמה כדי להטעות את רודפינו.

והנה דבר פלא והמקובלים מפרשים כי גם יעקב נהג בערמה עם עשו וכן אח"כ עם לבן, כדכתיב "ויעקבני זה פעמיים". כי כך הדרך לנהוג עם העקשים המפותלים. ובכן גם מה שנראה לנו כעת כנפילה ממצבנו הקודם, כנסיגה וקלקול, במרוצת הזמן אנו ניווכח שכל זה פועל לטובתנו, כדי לבער את הרשע מן העולם. אמנם צערם של אותם אלף ושבע מאות משפחות הנעקרים, הוא באמת צער עמוק וכואב והוא ממש נורא, אבל בעתיד נראה מה הועילו בזה לכנסת ישראל. ולעומת זה, קדושים הללו יבואו על שכרם על כל סבלם.

נחזור לעניננו. כך כתב מרן הרא"י קוק זצ"ל, אחרי פרעות תרפ"ט:

"זכל מי שהוא עוקב את סדרי הישוב, מראשית צעדיו עד עכשיו, יכול הוא להראות בחוש איך שמכל ירידה אשר סבלנו, נצמחה אח"כ עלייה והתפתחות יותר גדולה, וצעד של דליגה לטובה יצא מכל משבר. במהלך היישוב ישנן לזה דוגמאות רבות" ("מאמרי הראי"ה", סוף עמ' 360).

ושם מציין למאמר חז"ל על משיח שהוא נגלה, ונכסה ושוב נגלה (במדבר רבה, י"א).

נוסף על הדוגמא שהרב ציין שם, נזכיר כאן כמה נסיגות קשות שהיו לנו בעבר. עת שהטורקים אסרו על נתיניהם מכירת קרקעות ליהודים (לפני מאה שנה), באיום של עונש מוות, וחשבו היהודים אז שנגזזה הציפייה הלאומית של גאולת הקרקע. ובכל זאת רבו אח"כ המוכרים והקונים! וכן עת שהבריטים גזרו ע"י "נייר לבן" שלא ייכנסו לא"י יותר מעשרת אלפים יהודים בחודש; ודאי שהיהודים בתקופה ההיא היו מיואשים ומדוכאים. ואעפ"כ צא וראה מה שנהיה אח"כ שפע וברכה של עלייה המונית!

ז. נזכיר כאן השערה קרובה. צער גדול זה של תלישת נחלת אבותינו מידינו, ומסירתה לבני נכר, אפשר והיא תמורה דרושה כדי להציל את חיינו ממוות. הנה ענה רמח"ל על מה שבדורו כמרים בכנסיה הנוצרית שרפו לספרי התלמוד, והרי חילול השם בזה הוא נורא, וכתב בתשובה:

"וסוד הדבר הוא ממש ענין הפרה האדומה, שהשכינה מוסרת עצמה לשריפת הדין החזק [כדי] להציל את ישראל וכו'. והיא עצמה הטומאה של הגלות, בסוד (תהלים קמג, ג) 'הושיבני במחשכים כמתי עולם'. וכיון שחרב הבית ואין פרה, הוצרכה התורה עצמה בעוה"ר לימסר כך לשריפה בעבור ישראל וכו'. כי התורה מראה עצמה כאילו נמסרת לזרים" (אגרות "ירים משה", תאריך כ' סיון שנת התצ"א).

רעיון זה, לגבי שריפת א"י, הוזכר ע"י רש"י (קידושין לא ע"ב ד"ה איסתייעא מילתא) מדוע כתוב "מזמור לאסף" (תהלים עט) ולא "קינה לאסף"? וענה בשם המדרש, "שאמר אסף שירה על שכילה הקב"ה חמתו בעצים ובאבנים שבביתו, ומתוך כך הותיר פליטה בישראל. שאלמלא כך לא נשאר ח"ו מישראל שריד" עכ"ל. [וע"ע על כך דברי אריז"ל ב"שער הכוונות", סוף ענין ט' באב. שבזו נחמת ישראל].

ואמנם רמח"ל ייחס שריפת ספרי תורה שבעל פה לחטא מסוים של רפיון בלימוד התורה (עיי"ש המשך אגרתו). אבל לענין השחתת א"י הנני משער שהעונש בא על עון זימה. לדאבונו (כפי שמתפרסמים בעיתונות החילונית, וע"י מכשירים סלולריים שהסתאבו ומפתים לזימה) וח"ו יש לפחד מפני "ולא תקיא הארץ אתכם בטמאכם אותה" (ויקרא יח, כח). השכינה מוסרת עצמה במקומנו, ע"י מסירת חלקי א"י לנכרים, כדי לכפר על עון הכלל. ובזה ניצלנו מגלות כלל האומה.

ויש כאן עוד דברים בגו. כבר ב"קול התור" (פרק חמישי) התריע שבדורותינו מתעורר שוב חטא המרגלים, של "וימאסו בארץ חמדה". וכן ב"מאמרי הראי"ה" (עמ' 324) מעורר "עלינו ללחום בכל עוז בשנאת ארצנו הקדושה שהתחילה להכנס בפרטים מקרבנו וכו'. את הזוהמא של המרגלים, שדוקא בעת לחננה התחילה להתנער מעט. המרגליות (ר' מנוקדת פתח, ו' מנוקדת שורק) היא מתאבקת בשארית כחה" עיי"ש דבריו.

והנה במלחמתנו הפוליטית נגד מזימות השלטון למסור חלקי א"י לנכרים, היו דוקא כמה מקרבנו שסייעו לחורבן. חלק מהפולטיקאים מהזרם הדתי ציוני לא הפילו את הממשלה (כאשר היו יכולים), מחמת תקוות שוא שיביאו הענין ל"משאל עם". עת שהנושא כולו אינו ניתן כלל ל"משאל עם". כלום עם ישראל יוכל לדון אם להעביר יום שבת לאמצע השבוע? עצם הדיון בכך הוא פסול, והם הלכו שולל. וכן כאשר הנושא של פיצוי כספי למפונים, הגיע לוועדת הכספים של הכנסת, זה עבר ב"חודו של קול", קול יחיד של הנציג החרדי, היו"ר של הוועדה. וכן הנושא של עונש על פי חק למסרבי הגירוש, כאשר הגיע הנושא לוועדת חק ומשפט של הכנסת, זה עבר ע"י חודו של קול אחד, ע"י עמיתו של הקודם, גם הוא ח"כ ואדם חרדי. שנים אלו יוכלו להפיל את החק בוועדה, ולמנוע הגעתה להצבעה בכנסת! ומפני חוסר דבקותם ביישוב א"י, נתנו יד למהרסים. ודאי כי רוב ציבור של החרדים היו נגד הנסיגה ונגד הגירוש. אבל קברניטיהם ונציגיהם החניפו לשלטונות, או קבלו מהם איזו טובת הנאה. ואפשר שלא

למדו דברי רמב"ן בהשגה ד' לספר המצוות מה היא מצות "כיבוש", וגם לא למדו דברי "אור החיים" (במדבר לג, נה). "וגם דמו הנה נדרש". כעת באה שעת פקודה על חוסר אמונה זו בקדושת א"י.

מכל עשרה נסיונות שניסו בני ישראל את ה' במדבר, חטא מרגלים היה הקשה שבכולם, ורק עליו ה' לא סלח ולא נמנע מלהענישם. והתיקון למעידת רגל זו הנוכחית, הוא שכל הציבור כולו יקום על רגליו ויצהיר בלהט "מאמינים אנו בקדושת ארץ ישראל!" ויקבלו על עצמם הנאמנות לביצורה וחיזוקה, ולמצוות ההתיישבות בכל חלקיה, ולא להשאיר שום חלק ממנה לשממה (כדברי הרמב"ן על מצוות כיבוש). ואם יתעורר ציבור שומרי תורה לכך, תצא ברכה גדולה ממעשה הנואל הזה של הגירוש. אייר אור גדול מתוך החושך.

דברי נחמה

מכל הדברים הללו נבין היטב שהנסיגה הנוכחית לא אירעה כ"תקלה" בגאולת ישראל המתקרבת ובאה, אלא היא חלק מהתוכנית האלוהית. אסור לנו להתייאש. כל הנסים הגדולים שראינו משך עשרות שנים (וביניהם קרוב לששת אלפים פצמרי"ם שנתו על המתנחלים משך שלש שנים, וע"פ רוב לא פגעו) ילמדו אותנו כי הקב"ה "משגיח מן החלונות, מציץ מן החרכים". אין אנו ילדים קטנים המתתיאשים מכל עיכוב, מכל דבר הבא שלא כפי שציפינו. עלינו לדעת כי "גדול אדוננו ורב כח, ולתבונתו אין מספר". אי אפשר למנוע ממנו ביצוע גאולתנו.

והרי גם כאשר מרדכי הצדיק זעק בשושן זעקה גדולה ומרה, הוא ידע בבירור שהקב"ה יציל את ישראל "רווח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר" (אסתר ד, יד). הוא היה בטוח בזה בכל כחו, ואף פקד ארמון המלך משך שלשת אלפים יום, מן השנה השלישית למלכות אחשורוש ועד לשנה י"ב למלכותו, יום (עיין רש"י על אסתר ב, יא). כי ידע שלא על חנם נלקחה צדיקה זו לבית הערל, אלא שה' מכין ישועה של לידת דריוש בנה שהקים שוב לבית המקדש. (וכנ"ל, ה' פועל בצורה פתלתלה, ע"י לקיחת אסתר באונס). וכך גם משה רבנו ניצול מגזירת פרעה להרוג כל נולד זכר, ע"י בתו של פרעה עצמו, שרחמה עליו והצילה אותו. וכך גדל בפלטין של גוים ולמד תכסיסי מלכות וניהולו של עם. הרי דרכי ה' מופלאים! ומה שהאם יוכבד ראתה כאסון, יצא לברכה גדולה.

וכעת עלינו לענות על "בעלי טענות" המתלוננים מדוע צדיקי הדור הבטיחו וייחלו, זה כמה חדשים, שהממשלה הזדונית לא תצליח לבצע את זממה המרושעת, והנה לפנינו "תוחלתם נכזבה". ונאמר כאן בקצרה כי בענין בטחון בהקב"ה יש לחלק בין שתי תקופות. יש במשך הזמן עד ולפני קיום הרע ממנו חוששים, ויש בטחון בה' אחרי שמתמש הרע. כבר הארכנו בזה ב"אוצרות המוסר" (שער הבטחון, עמ' 325-328).

בתקופה המקדימה, חייב האדם להאמין בכל כחו בישועת ה'. וזה מפורש במקרא "ויעזרם ה' ויפלטם, יפלטם מרשעים ויושיעם, כי חסו בו" (תהלים לז, מ). ה' הושיע, אבל מפני איזו זכות? "כי חסו בו". ומפורש בדברי הגר"א (על משלי יד, כו) מה ההבדל בין "בטח" אל "חסה"? כי "בטח" הוא אחרי שהנדיב הבטיח. אבל "חסה" הוא "שמעצמו ישים וישליך יהבו על ה', אע"פ שלא הבטיח לו ה'". ועל זה פירש רבנו בחיי ("כד הקמח", ערך: בטחון) את הפסוק "טוב לחסות בה' [אע"פ שלא הבטיח] מבטוח באדם" [אע"פ שהבטיח]. ובענינו, כך נהגו צדיקי הדור, שסמכו על ה' למרות שלא הבטיח מפורשות. ונהגו כך כדת וכדין.

והרי זה פסוק מפורש בדברי הימים א' (ה, כ) בענין המלחמה שנעזרו "כי לאלהים זעקו במלחמה, ונעתור להם [ה'] כי בטחו בו". כלומר, ה' הושיע דוקא מפני זכות זו שבטחו בו. וכך גם מפורש ממעשה הלל (בברכות ס ע"א). ואמנם דברי ה"חזון איש" נכונים אחרי שנעשה מעשה, ואירע בניגוד למה שהאדם צפה. אז הזמן שלו להאמין "כל דעביד רחמנא לטב עביד" (שו"ע אור"ח סוף סי' ר"ל). כי "רבות מחשבות בלב איש, ועצת ה' היא תקום" (משלי יט, כא). אם הקב"ה ראה לנכון שיהיה טוב עוד יותר למנוע מהאדם מה שביקש, ודאי כי הקב"ה יעשה את הטוב ביותר. ולכן גם לא נעתר ה' לתקט"ו תפילות של משה להכנס לא"י (וכדברי "מגלה עמוקות", של ר' נתן שפירא, אופן פ"ז, שבזה הציל ה' חיי ישראל בעת החורבן, וכדברי רש"י לעיל) והכל מכוון לטובה.

ובכן, פשוט הדבר שצדיקי ישראל ש"הבטיחו" שה' יעשה כרצוננו, ובאותו האופן שלפי שכלנו חשבנו שזה טוב לנו, הם עשו כדת וכדין. ואם יגיע לידינו שוב מצב דומה, כך נאה וכך יאה להאמין בכל כוחינו שה' יעשה לנו כפי הנדמה לנו לטוב באמת. ואין בזה שום חולשה וסתירה אם אח"כ זה לא יתממש כך. וכל המפקפק בזה, נ"ל שלא גדל מספיק על ערכי האמונה בדברי חז"ל [ולא למד המקורות הנ"ל שהבאנו]. כי חובתו של האדם לשעבד את שכלו ונפשו לפי הדרכת התורה, ולא לנהוג לפי שיפוט שכל אנושי.

והנה אין לך ספר בכל המקרא העוסק כל כך הרבה בבטחון בה', כמו ספר תהלים. והרי דוד בנה כל כוחות נפשו על כך! ספר תהלים הוא סיכום כל פניותיו של דוד לה', כל ימות חייו. ולמרות כל בטחונו, מצאנו לו רצף של צרות שאין דוגמתם. בילדותו היה נרדף ומנודה ע"י אחיו כ"ח שנים (מדרש ילקוט המכירי, תהלים, פרק קיח). "מוזר הייתי לאחי ונכרי לבני אמי" (תהלים סט, ט). והיה נודד במדברות, נרדף ע"י שאול ומלשיניו, משך שנתיים וחצי. לקחו ממנו את אשתו מיכל. ומעשה תמר. ומעשה אבשלום, ואחר כך כלל ישראל נטש את דוד. ועוד כמה צרות שלא נפרט כאן. האם נאמר שבטחונו לא נתקיים לו, וטעה במאמציו? לא כן. אלא האדם השלם המחזיק קשר חי עם יוצרו וממשיך למרות כל כשלונותיו, הוא המוצלח. "והאלהים יבקש את נרדף" עיין בספר "חובות הלבבות" (שער אהבת ה', סוף פרק א') זו לשונו:

"כמו שאמרו על אחד החסידים שהיה מתעורר בלילה ואומר: אלוהי הרעבתני ועירום נתתני, ובמחשכי הליל הושבתני וכו'. לא יוסיף בי הדבר כי אם אהבה וחשק בך וכו'. כאומרו: "צרור המור דודי לי" וכו' (עיי"ש ההמשך).

ולענין אותן התפילות העצומות ורבות שכל בית ישראל שפך לפני ה', ודאי אין שום תפילה הולכת לבטלה. אם לא הועילה מיד, היא תועיל לאחר זמן. וכך אמרו חז"ל "תפילתן של ציבור אינה חוזרת לעולם ריקם" (מדרש דברים רבה ב, ז). וכך כתב ר' צדוק הכהן:

"דבר זה צריך אמונה גדולה, שאע"פ שאינו רואה קבלת תפילתו ועשיית רצונו, עם כל זה יאמין שהש"י שומע תפילת כל פה, ולא שקץ (ש' מנוקדת חירק) ענות (ע' מנוקדת סגול, ו' מנוקדת שורק) עני במעשים ובדעת וכו'. וה' עונה לחש כל אחד כפי מה שהוא" (ספר הזכרונות, עמ' 48).

אלא יש תפילה הנענית מיד, ויש הנענית לאחר זמן, זמן מעט או הרבה (עיי' מדרש שמואל, פרק ז). אין ספק שכל תפילה ותפילה היא שמורה, ועושה פעולתה, וה' משתמש בה; אם לא עבור אדם זה, מנצל אותה התפילה עבור צרכי אדם אחר. כמ"ש ר' צדוק בספרו "פוקד עקרים" (עמ' 31) "אין לך תפילה שאין פועל משהו".

לכן נשתמש בהדרגת חז"ל "אם רואה אדם שהתפלל ולא נענה, יחזור ויתפלל, שנאמר 'קוה אל ה', חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה'" (ברכות לב ע"ב). הרי מכאן שאם אדם זה קיוה, ובכל זאת לא נענה, יחזור ויקוה. על משמרתו יעמוד האדם לשוב ולקוות ולהתפלל.

ונסיים בזה בדברי רמח"ל ("מסילת ישרים", סוף פרק יט) אודות המתפללים על הגאולה:

"וכבר נחת רוח הוא לפניו ית' שיהיו בניו מבקשים ומתפללים על זאת. ואף שלא תיעשה בקשתם מפני שלא הגיע הזמן, או מאיזה טעם שיהיה. הנה הם עשו את שלהם והקב"ה שמח בזה".

יתרה מזאת אמרו חז"ל (סנהדרין צז ע"ב) על הציפייה לישועה והמשיח: "אם יתמהמה, חכה לו" (חבוק ב, ג). שמא תאמר אנו מחכים והוא [הקב"ה] אינו מחכה? ת"ל 'לכן יחכה ה' לחונכם, ולכן ירום לרחמכם' (ישעיה ל, יח). וכי מאחר שאנו מחכים, והוא מחכה, מי מעכב? מדת הדין מעכבת. וכי מאחר שמדת הדין מעכבת, אנו למה מחכים? [כדי] לקבל שכר, שנאמר 'אשרי כל חוכי לו'" (ישעיה ל, יח).

אחי, בניהם של קדושים, הבה ונהיה ראויים לשעה גדולה זו! אמנם "שבע יפול צדיק". אבל הפסוק מבשר לנו כי אח"כ "וקם"! הוא קם על רגליו וממשיך במשימתו!